

kultúrnych a historických pamiatok v Hanoji zabezpečili pre nás návštevu dvoch významných pagod z 11., resp. zo 16. stor. asi 40—50 km od Hanoja. Navštívili sme aj Haifong, hoci pôvodný zámer bol ďalekosiahlejší. Celý náš krátky pobyt bol aj pracovne aj spoločensky veľmi vyťažný a vedenie ústavu, súdruhovia, ktorí náš pobyt zabezpečovali, vynaložili maximálne úsilie, aby bol úspešný. Vzhľadom na objektívne možnosti, akými vietnamskí súdruhovia disponujú, chceme aj na tomto mieste vysloviť naše poďakovanie za veľkorysnosť, s akou celý náš pobyt zorganizovali. Obzvlášť chceme spomenúť prof. Le Tchi, riaditeľku Ústavu filozofie VSV VSR, prof. Le Tanga, zástupcu riaditeľa ÚF VSV VSR a ved. prac. Nguyen Zunga, tajomníka Ústavu filozofie VSV VSR pre zahraničné styky.

O podpísanú Zmluvu o spolupráci prejavil značný záujem aj 2. tajomník nášho veľvyslanectva v Hanoji dr. V. Horák, do ktorého kompetencie patrí oblasť školstva a vedy. Možno povedať, že sa tým rozšírila možnosť kontroly plnenia dohodnutých úloh o ďalšieho člena a že sa tým plnenie zmluvy primeraným spôsobom zverejnilo.

Na záver chceme ešte raz poďakovať vietnamskym súdruhom za vytvorenie dobrých podmienok pre pracovné rokovania, za starostlivosť a veľmi súdružskú a pracovnú atmosféru počas celého nášho pobytu vo VSR.

Ladislav Holata — Ľudovít Turčan

VIII. MEDZINÁRODNÝ KONGRES LOGIKY, METODOLÓGIE A FILOZOFIE

V dňoch 17.—22. augusta 1987 sa uskutočnil v Moskve VIII. medzinárodný kongres logiky, metodológie a filozofie vedy, ktorý bol čo do zastúpenia zatiaľ najreprezentatívnejším stretnutím logikov, filozofov a metodológov z celého sveta. Kongresu sa zúčastnilo viac ako 1250 vedcov z viac ako 40. krajín, medzi ktorými boli významní fyzici, chemici, biológovia, kybernetici, ekonómovia, atď. Celkove na kongrese odznelo viac ako 1850 vystúpení. Už z uvedených čísel vyplýva rozsiahlosť daného podujatia.

Organizačne prebiehal kongres v dvoch plenárnych zasadaniach, v ôsmych okrúhlych stoloch, v samostatných seminároch a v trinástich sekciách, ktoré vzhľadom na prihlásený počet vystupujúcich boli ešte delené na podsekcie:

1. Základy matematiky
2. Teória modelovania
3. Základy computerovej a rekurzívnej teórie
4. Teória množín
5. Všeobecná logika
6. Všeobecná metodológia vedy
7. Základy pravdepodobnosti a štatistiky
8. Základy fyzikálnych vied
9. Základy biologických vied
10. Základy psychológie a teórie poznania
11. Základy spoločenských vied
12. Základy jazykovedy
13. Dejiny logiky, metodológie a filozofie vedy.

Kongres organizovala Akadémia vied ZSSR v spolupráci s Medzinárodnou uniou dejín a filozofie vedy (IUHPS) — oddelenie logiky, metodológie a filozofie vedy (DLMPs). Na čele sovietskeho organizačného výboru stál jeho predseda čl. kor. I. T. Frolov. O súčasnej situácii v IUHPS/DLMPs informoval jej prezident prof. D. S. Scott (USA), o organizačných otázkach predseda medzinárodného programového komitétu P. E. Fenstad (Nórsko).

Úvodný referát na plenárnom zasadnutí na tému *Filozofia, veda, človek* predniesol viceprezident AV ZSSR akademik P. N. Fedosejev, ktorý sa vo svojom referáte venoval postaveniu a úlohe filozofie v súčasnom vedeckom poznaní, a to ako v oblasti špeciálnovedných výskumov, tak aj pri filozofickej syntéze vedeckého obrazu sveta a v ňom najmä v humanistickom chápaní človeka.

Ďalšou oblasťou analýzy boli integračné procesy v súčasnom vedeckom poznaní — dialektický vzťah medzi prírodnými, technickými a spoločenskými vedami ako aj problémy internacionalizácie vedy, sociálne a kultúrne aspekty vedy a jej funkcie v spoločnosti, najmä v súčasnom boji vedcov za svetový mier.

Celý duch kongresu sa niesol v širokej pracovnej atmosfére, bez zbytočných okázalostí, ale v duchu tvorivej a kritickej náročnosti. Práve tvorivý a kritický dialóg ukazoval silné, ale aj slabé stránky ideí a hypotéz.

Základné tendencie a obsahovú náplň diskusií určovali predovšetkým okrúhle stoly, v rámci ktorých nediskutovali len významní predstavitelia svetovej vedy, ale do diskusie sa malo možnosť zapojiť aj široké auditórium.

Ak máme v krátkosti zhrnúť tematické zameranie týchto diskusií, môžeme vydeliť nasledovné okruhy.

1. *Veda a jej určujúce charakteristiky.* Išlo tu o komplexné posúdenie fenoménu vedy, o jej začlenenie do sociálneho a kultúrneho kontextu — pojem vedy, dynamika jej vývoja, stabilita, relatívnosť, objektívnosť a apodiktickosť vedy, verifikácia vo vede, logika vedy, historický aspekt vo vede, filozofické a epistemologické základy vedy, morálny aspekt vo vede atď. Ako ukázala diskusia, súčasný rozvoj vedy nastoľuje mnohé „staré“ problémy v novom svetle, ale stavia aj principiálne nové otázky.

2. *Nevratnosť v súčasnom vedeckom obraze sveta,* kde úvodné slovo predniesol nositeľ Nobelovej ceny I. Prigogine (Belgicko). Diskusia bola zameraná predovšetkým na problémy nevratnosti procesov, usporiadanosti, rovnováhy a nerovnováhy v prírode, na princípy nevratnosti, časový horizont atď. Výsledky súčasného vedeckého poznania ukazujú, že nevratnosť existuje všade — mikrosvet, makrosvet, megasvet, v prírode je rozhodujúca nestálosť, fluktuácia, nevratnosť. Genetický prístup sa postupne stáva dominantným v celom vedeckom poznaní.

3. *Metodologické aspekty globálnych problémov.* Riešenie globálnych problémov v súčasnej etape vývinu ľudstva sa stáva jedným z najaktuálnejších, pretože vo svojej podstate sa tieto problémy dotýkajú bytia alebo nebytia človeka. Čo môže urobiť svetová veda pre hlbšiu analýzu a hľadanie metód riešenia globálnych problémov? Ako môžeme formovať globálne vedomie? Ako môže rozšíriť informáciu o globálnych problémoch? Ako sa môže podieľať na riešení problému odzbrojenia a jadrovej vojny? Aká je možnosť globálneho modelovania? atď. To je len časť otázok, ktoré zaznievali v diskusií, ktorá

zdôrazňovala predovšetkým aspekt internacionálnosti a interdisciplinarity pri výskume a riešení globálnych problémov.

4. *Metodologické problémy výskumu človeka.* Diskusia bola zameraná na tri dôležité aspekty: a) vzťah evolúcie a sociálneho vývoja človeka, b) človek a svet, ktorý vytvára, c) logika a metodológia komplexného výskumu človeka. V rámci diskusie sa aktívne presadzoval komplexný výskum človeka, ktorého najprepracovanejšiu koncepciu predložil práve čs. vedec, riaditeľ ÚEPS- SAV Ľ. kor. D. Kováč a ktorá vzbudila i primeraný ohlas. Cieľom takého interdisciplinárneho výskumu je okrem iného vytvoriť takú adekvátnu filozofickú koncepciu človeka ktorá by dokázala v celej šírke vyjadriť jeho sociálnu kvalitu.

5. *Metodologické a sociálne problémy komputelizácie.* Diskusia bola zameraná na a) logické a metodologické problémy komputelizácie, b) sociálne, psychologické, lingvistické problémy komputelizácie. Počítačová revolúcia priniesla mnoho pozitívneho, ale zároveň i veľa problémov. Dochádza k novému rozddeleniu práce, vznikajú nové vzťahy medzi sociálnymi skupinami. V danej oblasti je zatiaľ mnoho teoretických a metodologických problémov nerozpracovaných, napr. otázky vzťahu prirodzeného jazyka a formálnych jazykov, vzťahu vedomia a umelej inteligencie, sémantika, expertné systémy atď. Diskutovalo sa tiež o vplyve komputelizácie na rozvoj vedy a vedeckého poznania.

6. *Sociokultúrne a kognitívne aspekty dynamiky vedeckého poznania.* V danom okruhu sa rozvinula široká diskusia okolo samotného procesu vedeckého výskumu. Analyzovala sa štruktúra procesu výskumu, modely procesu vedeckého výskumu, problémy experimentovania, kvantifikácie. Mnoho problémov sa objavuje pri skúmaní faktorov rozvoja vedy, vedeckého pokroku, filozofických základov vedy, pri skúmaní vedy v kontexte? Ako určitý jednotiaci motív znievala téza o tendencii k vytvoreniu jednej vedy.

7. *Všeobecná teória evolúcie a filozofické koncepcie vývoja.* Diskusia bola zameraná na otázky späté s procesom evolúcie ako nevratným procesom. Sú to také problémy ako usporiadanosť a neusporiadanosť, mechanizmy samoorganizácie, evolúcia a synergetika, náhodnosť v evolúcii, čas a evolúcia, evolúcia a vývoj spoločnosti, štruktúra evolučných procesov, globálny evalucionizmus, vývoj kozmu, atď. Ukazuje sa stále nájostrovejšia potreba rozpracovania nových matematických štruktúr, prostredníctvom ktorých by bolo možné adekvátnejšie zachytiť aj biologické a sociálne štruktúry.

V rámci kongresu sa uskutočnil okruhlý stôl mladých *Globálne problémy súčasnosti. Morálna zodpovednosť vedca.*

Zároveň s VIII. medzinárodným kongresom logiky, metodológie a filozofie vedy v Moskovskej štátnej univerzite prebiehal i Svetový ekologický kongres.

Veľkému záujmu účastníkov kongresu sa tiež tešili semináre v rámci jednotlivých sekcií. Napr. *Miesto psychológie v systéme poznania* (M. Bunge — Kanada), *Neformalizovateľnosť a konštruktívnosť* (N. Nepeivoda — ZSSR), *Kvantová logika* (A. Grib — ZSSR), *Nové metódy explanácii v prírodných vedách* (P. Suppes — USA), *Filozofické problémy rozvoja matematiky* (I. H. Anellis — USA), *Filozofické kategórie a ich úloha vo vedeckom poznaní* (A. Nysambajev — ZSSR), *Od Lavoastiera k Freudovi* (L. Chertok — Francúzsko, I. Stengers — Belgicko).

Ak by sme mali v krátkosti vyjadriť základné tendencie, ktoré sa vinuli celým kongresom, môžeme ich formulovať nasledovne:

1. *Vývojový aspekt.* Neexistovala takmer žiadna sekcia, kde by sa problém vývoja neobjavil. Možno konštatovať, že hlavné tézy okruhlých stolov venovaných problémom evolúcie a vývoja sa konkretizovali a špecifikovali v každej vednej oblasti. Genetický a historický prístup začína dominovať aj v prírodných vedách.

2. *Sociálny aspekt.* Druhou základnou tendenciou súčasnej filozofie a metodológie vedy je snaha začleniť vedu do sociálneho a kultúrneho kontextu. Veda nie je uzavretou, čistou štruktúrou, je závislá od spoločenských hodnôt, noriem atď., veda je neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho vývoja ľudstva.

3. *Hľadanie neklasického racionalizmu.* Aj keď sa táto tendencia javí najprotirečivejšia, bolo cítiť nielen v rámci okruhlých stolov, ale aj v práci sekcií snahu prekročiť základné princípy a východiská klasickej vedy. Vedecké poznanie nemožno zredukovať na formálne kalkuly, na lineárnu kvalitu poznatkov. Do vedy vstupujú hodnotové faktory, intuícia, fantázia atď. V tomto smere má v rozpracúvaní nastolených problémov svoj dlh i marxistická filozofia.

4. *Etický aspekt.* V rámci celého kongresu sa dostali do pozornosti etické aspekty vedy, vedeckého výskumu a využitia výsledkov vedy. Problémy týkajúce sa humanistického využitia výsledkov súčasnej vedy — globálne problémy, ekológia, vojna a mier, kompjuterizácia a humanizácia atď. sa pertraktovali i vo viacerých sekciách.

5. *Dialektizácia problémov.* Ak porovnáваме VIII. medzinárodný kongres logiky, metodológie a filozofie vedy so VII. kongresom, ktorý sa uskutočnil r. 1983 v Salzburgu (Rakúsko), veľmi jasne vystúpila do popredia ešte jedna tendencia: značný posun väčšiny príspevkov od špeciálnych otázok logiky a matematiky smerom k filozofii a metodológii, čo tiež odráža súčasné kvalitatívne zmeny v základoch vedy a vedeckého poznania. Máme na mysli postupnú dialektizáciu súčasného vedeckého poznania.

Ako zvládla situáciu na kongrese *marxistická filozofia a metodológia vied*? Jej zastúpenie na kongrese bolo početné a reprezentatívne najmä v rámci socialistických krajín. Ukázalo sa, že mnohé problémy sú z jej pozícií rozpracované systematicky, komplexne a na dobrej vedeckej úrovni. Ale mnohé oblasti z aspektu materialistickej dialektiky sú nerozpracované a v konfrontácii s inými filozofickými prístupmi nedokáže vždy postaviť našu adekvátnu koncepciu. Je potrebné oveľa intenzívnejšie rozvíjať potencie materialistickej dialektiky predovšetkým v tvorivom dialógu so špeciálnymi vedami. Týka sa to takých problémov ako je konkretizácia filozofických princípov a kategórií, v špeciálnom poznaní, otázok termodynamiky, synergetiky, teórie evolúcie atď. Myslíme si, že dialektikomaterialistická filozofia má všetky predpoklady dávať v rámci svojho systému na postavené problémy adekvátne, vedecky fundované a argumentované odpovede.

Čo sa týka československej účasti na práci kongresu, ako bolo konštatované, bola priradená našim možnostiam. Aj keď sme boli početne menšia delegácia (a to i oproti NDR a BER), pracovali členovia delegácie ako v okruhlých stoloch, tak aj v jednotlivých sekciách. Škoda, že práve v socialistickej krajine sa nemohlo zúčastniť kongresu viacej mladých vedeckých pracovníkov z našej

vlasti [vo veku 35—45], pretože boli to predovšetkým mladí vedci, ktorí prichádzali s novými ideami a boli motorom mnohých tvorivých diskusií.

Po zhodnotení čs. účasti na VIII. medzinárodnom kongrese logiky, metodológie a filozofie vedy, vyplynuli niektoré závery, ktorých rešpektovanie môže zefektívniť prácu našich delegácií na medzinárodných kongresoch a posilniť jej tvorivosť.

1. Na kongrese treba zásadne reprezentovať najnovšie vedecké výsledky na vysokej teoretickej úrovni, s dobrou znalosťou ich riešenia vo svetovom meradle — otázky kladú účastníci z celého sveta.

2. Účastníkov kongresu je potrebné vyzbrojiť dobrými jazykovými znalosťami (najmä jazyk anglický). Nestačí len príspevok dobre prečítať, ale aktívne sa zapojiť do diskusie.

3. Je nevyhnutné načas a na dobrej vedeckej a jazykovej úrovni zabezpečovať príspevky do kongresových materiálov.

4. Stále nástojčivejšie vystupuje do popredia nevyhnutnosť stálej, tvorivej spolupráce marxistických filozofov, metodológov a logikov, už v predpríprave na kongresy.

5. Ako sa jednoznačne ukázalo na kongrese, už nestačí len proklamovať heuristiku materialistickej dialektiky, ale ako metódu aj nevyhnutné ju tvorivo aplikovať pri riešení konkrétnych vedeckých problémov a tým dokazovať jej heuristickosť.

6. Zásadne sa nepripúšťa všeobecná kritika v bielo-čiernej schéme. Kritika musí byť konkrétna, argumentovaná a zároveň musí vyústiť do formulácie vlastného stanoviska.

Výskumné tímy HÚ IX-3-7 *Filozoficko-metodologické otázky rozvoja špeciálneho poznania* v súčasnosti podrobne analyzujú materiály kongresu po stránke problémovej, a to z hľadiska ich obsahu a spôsobov riešenia. Ide o zachytenie svetových trendov, ako aj o naše možnosti zúčastniť sa na ich rozvoji a riešení.

Ján Dubnička